

Εκείνο το βράδυ, στην ταβέρνα στον λόφο της Ακρόπολης, το καλοκαίρι του 1984, δεν ήμουν μόνος. Δίπλα μου καθόταν ο Ναπολέων, με τα γκριζα του μαλλιά ακόμα φουντωτά σαν μικρού αγοριού. Κάποτε, όταν ήμασταν νέοι και αδάμαστοι, έτοιμοι για περιπέτεια, είχα πάει στον Πειραιά να τον ξεπροβοδίσω σε μια νέα ζωή. Στεκόταν στην άκρη του καταστρώματος, κουνώντας το χέρι καθώς το πλοίο γλιστρούσε μέσα στην ομίχλη. Και τώρα, ο Ναπολέων επέστρεψε. Όταν τον συνάντησα στο Παγκράτι, στο στενό δρομάκι όπου μεγαλώσαμε, ήταν σαν να μην είχε κυλήσει ο χρόνος. Οι διαθέσεις μας εναρμονίστηκαν καθώς συζητούσαμε· στιγμές αυτογνωσίας γεμάτες νόημα. Είχαμε τόσα πολλά να πούμε, μα ξέραμε πως αυτό θα απαιτούσε χρόνο. Ξέραμε πως δεν μας βίαζε κανείς. Ξέραμε πως αργά ή γρήγορα όσα ήταν να πούμε θα τα λέγαμε. Του είχα ζητήσει να συναντηθούμε στην ταβέρνα εκείνο το βράδυ. Είχε έρθει η ώρα να του πω κάποια πράγματα.

Καθισμένοι πλάι-πλάι, κοιτούσαμε τον λιθόστρωτο δρόμο και τον θορυβώδη συρφετό των τουριστών. «Είναι ο ίδιος δρόμος που περπατούσαν οι Αθηναίοι στον καιρό του Περικλή», είπα αφηρημένα. «Αν κλείσεις τα μάτια σου, θα δεις τον

Σωκράτη να κάνει ξυπόλυτος τη βόλτα του». Ο Ναπολέων γέλασε.

«Ο Παννίδης δεν το είχε πει αυτό; Θυμάσαι το ταξίδι μας με κλειστά τα μάτια στην Αθήνα του Περικλή; Τον θυμάσαι τον κύριο Παννίδη;»

Μα πώς θα μπορούσα να τον ξεχάσω; Αυτόν και τη μουριά. Τα καλοκαιρινά απογεύματα καθόμασταν κάτω από τη φυλλωσιά της, ακούγοντας τις ιστορίες του, μαγεμένοι από τις διηγήσεις του για τους προγόνους μας. Τα λαμπρά τους μυαλά, τα θεωρήματα και τα αξιώματά τους. Θυμηθήκαμε την κυρία Ιουλία, τη διευθύντρια του σχολείου μας, τον εμπνευσμένο της λόγο όταν οι Γερμανοί πέρασαν τα σύνορά μας. Θυμηθήκαμε τον πόλεμο, τον λιμό, τους σκοτωμούς. Βλέπαμε τα γυμνά πτώματα πεταμένα στα χαντάκια κάθε πρωί καθώς πηγαίναμε στο σχολείο, τις αποτρόπαιες λεπτομέρειες στην ανατομία τους. Είχαμε δει τους άντρες να πυροβολούνται έτσι όπως στέκονταν σε μια σειρά, μπροστά στον τοίχο. Σκέφτηκα τον αδερφό του, που ήταν και ο προπονητής μας στο ποδόσφαιρο. Βρέθηκε σ' ένα κοντινό δασάκι με κομμένο τον λαιμό. Ήταν δεκαεννιά χρονών. Και υπήρχαν άνθρωποι και πράγματα που αφήσαμε έξω. Συνεχίσαμε να κοιτάμε τους περαστικούς πίνοντας το κρασί μας, ενώ εκείνος έπαιζε νωχελικά το κομπολόι του.

«Ναι, όλα τα θυμάμαι», είπα μιλώντας σ' εκείνον και στον εαυτό μου. «Όλα. Το δρόμο μας, τα παιδιά, τους γείτονες. Και είναι τόσα πολλά αυτά που θέλω να ξεχάσω, μα δεν μπορώ». Έπεσε σιωπή. Το μόνο που ακουγόταν ήταν οι χάντρες του κομπολογιού του όπως χτυπούσαν η μια την άλλη. Σκεφτόμουν τη Δωροθέα, το κορίτσι από τη Γερμανία με τα βιολετιά μάτια, και τα χρόνια που πέρασαν από τότε που την είδα για τελευταία φορά, το μοιραίο εκείνο καλοκαίρι του 1944. Δεν την ανέφερε. Λες και δεν είχε υπήρξε ποτέ.

«Υπάρχουν κάποια πράγματα, ορισμένα πράγματα που θέλω να μάθεις», είπα. Με κοίταξε με την άκρη του ματιού του. Μια υποψία ειρωνείας στο βλέμμα του, μια επιφυλακτική αψηφισιά στη φωνή του.

«Κάποια πράγματα, ε; Και τι πράγματα ακριβώς είναι αυτά;» Ήταν ήρεμος, με παρακολουθούσε, με παρακινούσε.

«Τα έχω καταγράψει όλα», είπα. «Κάτι σαν απομνημονεύματα».

«Απομνημονεύματα, ε;» είπε, με το βλέμμα του ακόμα να με παρατηρεί. Δίστασα.

«Ναι, για τους νέους. Για να μάθουν τι συνέβαινε στο Παγκράτι όταν εμείς ήμασταν νέοι». Και για σένα, φίλε μου, ήθελα να προσθέσω αλλά δεν μπόρεσα. Όχι ακόμα. Μικρή σιωπή και πάλι.

«Είμαι κι εγώ μέσα, δηλαδή;» ρώτησε, σαν να είχε διαβάσει τις σκέψεις μου. Κούνησα το κεφάλι μου.

«Φυσικά. Ακόμα και οι μεταξοσκώληκές σου. Όλοι μας». Γέλασε.

«Οι μεταξοσκώληκές μου;»

«Ναι, ρε Ναπολέον, οι *Bombyx mori* σου!» Γελάσαμε πάλι. «Θα 'θελες να το διαβάσεις;» Ήλπιζα ότι θα ήθελε. «Το έχω μαζί μου». Κούνησε το κεφάλι του· το ήθελε.

Είχε πάει αργά. Ο σερβιτόρος, μόνος του με τη μακριά του ποδιά, μας είχε ρίξει ένα πένθιμο βλέμμα. Φύγαμε από την ταβέρνα και περπατήσαμε στον αρχαίο δρόμο. Ένας μεγάλος σκύλος ξαπλωμένος στο λιθόστρωτο χασμουρήθηκε καθώς τον περάσαμε· τα άσπρα του δόντια άστραφταν κάτω από το φως του φεγγαριού. Σταματήσαμε στο σταυροδρόμι για να πάρει ο καθένας τον δρόμο του.

«Κοίτα τον», είπε, με μάτια γεμάτα λαχτάρα. Γύρισα να δω. Τα μάρμαρα του Παρθενώνα έλαμπαν στον λόφο της Ακρόπολης.

«Τότε τον έβλεπες από το δρόμο μας. Όχι πια», είπε με πίκρα. «Αχ ρε Αλκίνοε, πού πήγαν εκείνα τα χρόνια;» Αναστέναξα.

«Εκείνα τα χρόνια, ε;» Έβγαλα τα απομνημονεύματά μου από την τσάντα μου. «Παρ' το», είπα. «Είναι για εμάς, για εκείνα τα χρόνια».

«Αλήθεια; Με όλα μας τα στραβά;» Κράτησε το χειρόγραφο και με τα δυο του χέρια λες και ήταν φτιαγμένο απ' το πιο λεπτό κρύσταλλο. «Αύριο, δηλαδή, φεύγεις; Αμβούργο, είπες;» Η φωνή του ακούστηκε τραχιά όπως και η δική μου καθώς αγκαλιαστήκαμε για να αποχαιρετιστούμε. Τον παρακολούθησα να απομακρύνεται, κουτσαίνοντας βαριά, με το ένα του πόδι πιο κοντό από το άλλο. Οι άντρες της Γκεστάπο φρόντισαν γι' αυτό. «Μην ξεχάσεις!» φώναξα. «Του χρόνου την άνοιξη θα επιστρέψω». Έστριψε για λίγο το κεφάλι του. Είχε χαμογελάσει. Εκείνο το καλοκαίρι του 1984, είχα επιστρέψει στο Παγκράτι, στο παλιό μας σπίτι. Είχα επιστρέψει για να δω τον Ναπολέοντα και να του δώσω τα απομνημονεύματά μου, το δικό μου κουτί της Πανδώρας. Πέρασα από την Αθήνα καθώς πήγαινα από το Σικάγο στο Αμβούργο, σε μια εκπαιδευτική άδεια, αποφασισμένος να βρω τη Δωροθέα. Την είχαν πάρει οι ναζί το 1944. Έτσι είχε πει ο κόσμος.

Το ταξί με πήγε στο σπίτι εκείνο το βράδυ, διασχίζοντας τις τσιμεντένιες αθλιότητες που είχαν κατακλύσει πλέον το Παγκράτι. Ο οδηγός κινούνταν με πεποίηση δίπλα στα μυριάδες θορυβώδη αυτοκίνητα και στις μοτοσυκλέτες. Κοίταξα συνεχώς έξω από το παράθυρο, ελπίζοντας να αναγνωρίσω την παλιά μου γειτονιά, αλλά τα φώτα από νέον που αναβόσβηναν μού αποσπούσαν την προσοχή.

«Πού είμαστε;» ρώτησα. Δεν βιάστηκε να μου απαντήσει.

«Κοντεύουμε», είπε βλοσυρά, πιστός στην παράδοση των Αθηναίων ταξιτζήδων. Αυτό δεν είχε αλλάξει. Λίγα λεπτά αργότερα σταματήσαμε στη μέση ενός στενού μονόδρομου, με αυτοκίνητα παρκαρισμένα κολλητά κι από τις δυο μεριές. «Ορίστε, το νούμερο σαράντα πέντε», είπε κουνώντας το κεφάλι του προς τα αριστερά. «Κάνε λίγο γρήγορα». Τα αμάξια πίσω μας κόρναραν ανυπόμονα. Στάθηκα στο πεζοδρόμιο, σαστισμένος από την πρόσοψη του πολυαγαπημένου μας σπιτιού, το μέρος όπου γεννήθηκα και μεγάλωσα. Βλέποντας τις φθορές στην εξώπορτα, το μουντζουρωμένο γκράφιτι, ήξερα ότι είχα φτάσει. Γύρισα το κλειδί, έσπρωξα την πόρτα κι άναψα τα φώτα. Την είχα σκεφτεί αυτή τη στιγμή. Μόνος στο σπίτι για πρώτη φορά. Είχα προετοιμαστεί για το πόσο αλλόκοτα